

VITTEPRAETJE

Het kwartaalblad van
Oudheidkundige Vereniging

Herderewich

Anno 2011

ISSN 1386-1484

15e jaargang, nr. 4

VITTEPRAETJE

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging HERDEREWICH

Postbus 210.....3840 AE Harderwijk

E-mail: redactie@herderewich.nl Internet: www.herderewich.nl

Banknummer ING P3036192

Met in dit nummer:

Bestuursmededelingen	2
Visserijberichten (6)	4
Hanzestad Harderwijk (2)	8
Een bussenhuis	14
Harderwikers en/of Hierders (47)	23
De familie Tilanus te Harderwijk (1)	27
Waterleidingmaatschappij	31
Van alles wat ver-EEUW-igd (50)	35

Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1262.
Randschrift: "sigillum burgenstum de herderewich"

Van het bestuur....

Met rasse schreden gaan we op het nieuwe jaar af en dan past het om even terug te kijken op het afgelopen jaar. Historisch gezien is het op zijn minst een interessant jaar geweest waarin het ontspruiten van de Arabische Lente de internationale gemoederen zeker nog bezig zal houden. Het is te hopen dat deze lente wordt gevolgd door een mooie zomer en dat het geen gure herfst of koude winter wordt. Deze wens is ook dichterbij huis van toepassing waar de Europese ontwikkelingen steeds meer crisisachtige vormen gaan aannemen.

Dichterbij huis zijn enkele imposante projecten afgerond, zoals de realisering van de Houtwalgarage. Het aanzien van Harderwijk is daarmee veranderd en het resultaat mag er zijn. Harderwijk vernieuwt maar we hopen dat het Historisch Harderwijk behouden blijft.

Ook de Oudheidkundige Vereniging Herderewich verandert. Als we kijken naar het bestuur dan zijn we blij met twee nieuwe bestuursleden Jan Mons en Henk van Till. Beiden beschikken over relevante vakkennis en hebben een passie voor geschiedenis. Dat betekent dat het bestuur op sterkte is en dat we klaar zijn voor het jubileumjaar 2012, want het is dan 40 jaar geleden dat Oudheidkundige Vereniging Herderewich is opgericht.

Er zijn een paar dingen waar ik in deze inleiding aandacht aan wil besteden. In de eerste plaats is dat de Kroniek van Harderwijk 2010 die bij deze uitgave is verspreid. De Kroniek is gemaakt door mevrouw G. Verwijs ten Hove en de heer G. Berends. Zij hebben dat, tot voor kort samen met de heer A. F. van Eeden, jarenlang voor ons gedaan, waarvoor dank. Met de Kroniek houden we de geschiedschrijving van Harderwijk actueel en up-to-date.

en tweede punt van aandacht is de rubriek 'Van alles wat ver-EEUW-igd' die door mevrouw Verwijs-ten Hove wordt geschreven. In dit nummer ziet u er het getal 50 bij staan en dat betekent dat er al maar liefst **50 afleveringen** zijn verschenen, een mooie prestatie waarvoor dank en respect. Veel mensen beleven plezier aan een kijkje in het nieuws van 100 jaar geleden. Op sommige gebieden is de samenleving ingrijpend veranderd, maar vaak lijkt het nieuws nog verrassend actueel.

Henk Hovenkamp wordt geïnterviewd door TV Gelderland

In november kreeg Harderwijk bezoek van TV Gelderland die een 'Ode aan onze doden' in beeld wilde brengen. Er werd gefilmd op de begraafplaats Oostergaarde, waar o.a. de graven van de heer Hulsink, Woutje van der Velde en Eibert den

Herder werden bezocht. Ook het Belgisch militair ereveld kreeg aandacht en uit deze uitzending bleek weer hoe veelzijdig onze geschiedenis is.

Het is al even genoemd, het veertigjarige jubileum van Oudheidkundige Vereniging Herderewich. Het programma is nog niet gereed, maar we zullen het niet onopgemerkt voorbij laten gaan en hopen het samen met onze leden te vieren.

Over leden gesproken! Het aantal leden groeit gestaag en dat willen we ook, want met meer leden kunnen we meer bereiken. Actieve leden zijn meer dan welkom want op het gebied van historie is veel werk te doen, leuk werk dat leerzaam is en voldoening geeft. Voor onze vrijwilligers organiseren we een gezellige vrijwilligersavond in de Vischpoort. Tijd om aan het einde van het jaar even bij te praten en plannen te maken voor 2012. We hopen op uw aanwezigheid op 8 december a.s. in de Vischpoort met een hapje en een drankje.

Het bestuur zoekt voor vertegenwoordiging in de Straatnamencommissie Harderwijk een lid van Herderewich, die hiervoor samen met de andere commissieleden periodiek bij elkaar wil komen. Belangstelling voor Harderwijk en Hierden en lidmaatschap van Herderewich zijn vereist. Benoeming vindt plaats voor een periode van drie jaar. Kandidaten wordt verzocht zich te melden bij de secretaris jemons@kpnplanet.nl

Theo Bakker

Een product van de voormalige werkgroep "Visserij" die bestond uit wijlen de heren Geerling Petersen, Henk Schiffmacher, Rinus Herzog en Jan Brands. Zij verzamelden alle visserijberichten uit de kranten van 1846 tot 1969.

Anno 1870

12 februari 1870

Misschien nimmer te voren bood de Zuiderzee zulk een vreemd schouwspel aan als in de jongste dagen, daar door de felle wind het water zo ver het oog reikt teruggeweken was. De meesten onzer vissersschuiten liggen op het droge, in welke toestand ook het beurtschip verkeert, dat j.l. zondag hier aangekomen is. Dat wekt niet geringe bezorgdheid, daar er groot gevaar bestaat, dat er bij het losraken van het ijs en met opkomen der ijsschotsen onze vissersvloot grote schade bekomt. Men verneemt dan ook, dat onderscheiden stoomboten in het ijs vastgeraakt zijn.

Eén derzelve, die van Kampen op Amsterdam, werd door verrekijkers gisteren op de hoogte dezer stad, doch ver in zee liggende, waargenomen. Men merkte op, dat deze in nood verkeerde en wendde pogingen aan tot redding. Het was onmogelijk gisteren dit doel te bereiken.

Hedenochtend opnieuw uitgegaan, ontmoette men aan de gezichtseinder, waar zich talloze ijsschotsen hadden opeengehoopt, de bemanning der stoomboot, die reeds gepoogd had om zich zelf te redden en daartoe reeds een aanmerkelijken afstand over het ijs had afgelegd, benevens een drietal wakkere bootslieden, die na in twee tochten de passagiers te Kampen te hebben aan wal gebracht, bij de poging om ook de bemanning te redden, in het ijs beklemd was geraakt en nu het lot der equipage deelde.

Thans werden ze in de boten opgenomen en naar de wal gebracht, waar ze verzorgd werden, terwijl één der manschappen, die zeer verkleumd was, naar de garnizoensinfirmierie werd overgebracht, van waar hij na eenige uren behouden naar zijn makkers kon terugkeeren. Men verneemt, dat de boot dezelfde is, die indertijd de dienst tusschen Harderwijk en Amsterdam volbracht, en dat men van de boot op enige afstand noordwaarts nog een stoomboot meende te ontwaren, die insgelijks in nood verkeerde.

19 februari 1870

Sedert j.l. vrijdag is het gelukt de lading der Kamper Stoomboot hier behouden aan wal te brengen, waarvoor onze vissersstand 15 % der waarde tot beloning is uitgekeerd. Ofschoon de waterstand nog zeer laag is, heeft men maatregelen kunnen nemen, waardoor onze vissersvloot bij nog enige was van het water behouden, binnen de haven zal kunnen gebracht worden, zodat het grootste gevaar gelukkig afgewend is.

26 februari 1870

J.l. zondagavond geraakten de schepen, voor onze haven in zee liggende, in niet gering gevaar, daar het ijs in beweging geraakte en de hevige wind deed vrezen, dat allen in de verschrikkelijke ijsgang zouden ondergaan. Als door een wonder vormde zich evenwel een dam om de schepen, en bij de wassende vloed mocht het gelukken ze niet zonder veel moeite in de haven te brengen. Was dit gevaar alzo afgewend, een dag later bemerkte men in de verte in zee een schip, dat in niet gering gevaar verkeerde. Dadelijk gingen enige onverschrokken mannen tot den Heer Burgemeester en verzochten Z.E.D. Achtb. de ijssloep om daarmee het schip te naderen. Mart. de Lange, E. Doorhof, Nicus Mons benevens een 15 à 20-tal anderen waagden de poging en hadden het geluk niet zonder levensgevaar het schip te bereiken, dat de beurtman van Amsterdam op Zwolle bleek te zijn. De bemanning, bestaande uit vader en zoon en diens vrouw, wilde evenwel het schip volstrekt niet verlaten, zodat deze tocht, zonder enig uitzicht op beloning ondernomen, vruchteloos was. Gisteren kwam echter de broeder der vrouw uit Zwolle aan en verzocht nog een poging te wagen. Daarop zijn de wakkere mannen opnieuw ter redding uitgegaan en mochten de voldoening smaken de vrouw te bewegen mede te gaan en alhier behouden aan wal te brengen.

Een eigen magazine, boek, krant of jubileumuitgave?

PRESS BAKER maakt het geheel naar wens.
Voor een vrijblijvend gesprek, bel **06-23150044**
of mail naar **TheoBakker@pressbaker.nl**

Hazelaarlaan 9, 3843 JT Harderwijk
Ook voor uw communicatie, PR, advies, tekst,
actieve fotografie en al uw drukwerk

Kijk ook eens op www.pressbaker.nl

Kent u de geheimen van Internet? *OGB Design wel!*

OGB Design maakt websites met een perfecte koppeling tussen techniek en creativiteit. Op beide onderdelen levert OGB Design uitstekende prestaties. OGB Design biedt de ondersteuning die u nodig heeft en waar u om vraagt.

OGB Design

Meerkoetmeen 42

3844 XR Harderwijk

T: (0341) 433 444

F: (0341) 433 555

E: ogb@ogb-design.nl

*Creative
Webdesign*

Kijk ook eens op www.ogb-design.nl

10 maart 1870

Aan het einde der vorige week is de stoomboot Koophandel, toebehorende aan de Kamper Stoomboot Mij., welke door de strenge winter voor deze stad in het ijs bezet is geraakt, in goede staat in de haven van Nijkerk gearriveerd. Hoofdzakelijk is deze gunstige afloop te danken aan de volhardende ijver en het juiste beleid van een aantal wakkere inwoners van deze stad, die voor hunne pogingen van alle belanghebbenden in deze zaak de welverdiende lof hebben inge oogst en zowel in woorden als in daden bewijzen van erkentelijkheid hiervoor hebben ontvangen. Mede hebben een aantal wakkere vissers onder aanvoering van schipper M. de Lange het geluk gehad het schip "de Jonge Hendrik", zijnde het beurtschip tussen Amsterdam en Zwolle, behorende aan schipper Visscher uit het ijs te redden en behouden te Amsterdam aan te brengen. De namen der overige redders zijn : M. Jansen, J. Riphagen, B. Bakker, K. Bakker, A. Foppen, H. Jansen, J. Kraamer, G. van Hengel, D. Karsen, J. Jansen en G. Visser, terwijl de namen der personen, die onlangs met de ijsslede de vrouw van de schipper van boord hebben mede gebracht zijn: M. de Lange, G. de Lange, J. Riphagen, Jan Jansen, H. Jansen, B. Bakker en J. Kraamer. Schipper Visscher heeft bij annonce in het Handelsblad zijn dank aan de Heer Burgemeester dezer gemeente betuigd voor de zorgen door Zed. Achtb. tot zijn redding aangewend.

22 oktober 1870

In de nacht tussen Woensdag en Donderdag had een treurig ongeval plaats. Door een vrij hevige storm is vermoedelijk in een rukwind één onzer vissersschuiten omgeslagen, tengevolge waarvan de zich daarop bevindenden vermoedelijk beiden het leven verloren. Het lijk van de visser is reeds gevonden, terwijl nog één persoon wordt vermist.

23 december 1870

In de ochtend van heden ontwaarde men in de verte een drietal mannen, die blijkbaar een poging waagden om de stad te naderen en zich over het ijs te redden. Aanstonds begaven zich enige wakkere mannen onder aanvoering van Martinus de Lange met de ijsloper in die richting en hadden de voldoening drie mannen, Gerardus Brouwer, Hendrik Bakker en Hendrik Snijder van een anders wisse dood te redden. Deze mannen maakten de bemanning uit van een schip, zwaar beladen met lijnkoeken, dat Maandag j.l. van Zaandam naar Meppel vertrokken, op de hoogte dezer stad in het ijs beklemd geraakt is en groot gevaar loopt te vergaan. De bemanning had dan ook het waagstuk ondernomen het schip te verlaten om zich over het ijs een weg herwaarts te banen. Deze poging zou zonder de hun toegebrachte hulp mislukt zijn, daar de drie mannen in een gevaarlijke positie geraakt waren. Aan de hierna te melden personen komt dus de loffelijke vermelding toe drie menschen het leven gered te hebben namelijk: Martinus de Lange, E. Doornhof, J. Bruining, J.H. Bruining, E. Bruining, G. Petersen, D. Karssen, L. Karssen, P. Klaassen, W. Foppen, A. Foppen, A. Kok en Jan Jansen.

In deze aflevering wil ik een beeld schetsen van de handel van Harderwijk met de verschillende gebieden en steden. Harderwijk is nooit een echte handelsplaats geweest. Natuurlijk, door het recht om jaarmarkten te houden, verwierf de stad wel een bepaalde regionale functie, maar daar bleef het bij. Wel was Harderwijk al aan het begin van de 14^e eeuw en zelfs nog op het einde van de 15^e eeuw de belangrijkste zeehaven van Gelre. Toch is Harderwijk nooit echt een doorvoerhaven geworden. De mogelijkheid om de goederen via de Zuiderzee aan te voeren en deze dan via de weg naar het achterland te vervoeren was moeizaam. De Zuiderzee voor Harderwijk had een zandbank en alleen naar het oosten en zuiden konden over de zgn. Hanze- of Hessenwegen goederen worden vervoerd. Dit was vaak gevaarlijk en tijdrovend. Je zou kunnen zeggen dat Harderwijk tussen ondiep water en een ongunstig achterland lag.

Maar wat was dan wel de positie van Harderwijk als handelsstad in de Hanze? Harderwijk was een stad van kooplieden en schippers. Vooral de laatsten hebben voor Harderwijk veel betekend. Men voer heel vaak in opdracht van Harderwijker kooplieden of kooplieden uit andere steden, b.v. Kampen. De goederen werden dan vaak in Kampen aan land gebracht en vandaar verder vervoerd. Vooral het transport van vis was een belangrijke bron van inkomsten. De vis werd via de rivieren IJssel, Rijn en Waal vervoerd naar Duitsland (o.a. Keulen), maar ook over de weg naar Arnhem. Ook bleven er Harderwijker schippers overwinteren in Sluis of Engeland. Hieronder heb ik getracht de handel van onze Hanzestad Harderwijk weer te geven met de toenmalige bekende gebieden.

Handel met Westfalen en Oost-Friesland

Al in het begin van de 13^e eeuw vinden we sporen van handelsverkeer tussen Harderwijk en Oostfriesland. In een brief van 1223 waarschuwen de grietmannen van Wildinghe en Wembrendzie (Westergo) de magistraat van Harderwijk tegen kwade praktijken van sommigen die, zich voor Geldersen uitgevend, inkopen deden in Oostfriesland zonder te betalen. Blijkbaar had de Gelderse koopman in die streken een goede naam en had hij het vertrouwen van de inwoners. De datering van 1223 is vreemd, want vóór 1231 is Harderwijk niet bekend. Schassert geeft in zijn Hardervicer Antiquum op blz. 11 hieraan de datum van 1323, echter het oorspronkelijk stuk in het stadsarchief geeft 1223 als datum aan. Dat de Harderwijkers in Stavoren kwamen, blijkt uit een voorbeeld in 1291. Er werd toen een zoen (regeling) getroffen tussen de schepenen van Harderwijk en de bewoners van Suthergo, door bemiddeling van de schepenen van Stavoren, wegens doodslag begaan door een

Harderwijker op een burger van Suthergo. Bovendien bleek uit een resolutie uit 1597 dat burgers uit Stavoren in Harderwijk geen tolgeld hoefden te betalen. Er zijn meer sporen van de Harderwijker handel met Oost- en Westfriesland. In december 1314 ontvangen de kooplieden uit Harderwijk andermaal de belofte van vrijgeleide van de grietmannen en richters van Windinghe en Westergo en in oktober 1315 van de grietmannen en richters van Franekeradeel, Weymbritseradeel en Wildinghe. In juli 1317 maken de rechter en gemeente van Oostergo in Friesland bekend, dat er tussen hun kooplieden en de kooplieden van Harderwijk een verdrag is gesloten over verkoop van goederen en de invordering van de koopsom ingeval van wanbetaling.

De regering van Harlingerland geeft in oktober 1321 de burgers van Harderwijk vrijgeleide en veiligheid in hun gebied en vragen voor hun burgers dezelfde rechten in Harderwijk, door de bringer van dit schrijven een brief mee te geven met het stadszegel ter bekrachtiging. In april 1323 berichten de grietmannen en richters van Franekeradeel, Berini, Wildinghe en Weymbritseradeel dat de Harderwijkers geen schuld treft als er door één van hen (Harderwijkers) in dit gebied een misdrijf wordt gepleegd. Ook het bestuur van Oostringen, op de grens van het tegenwoordige Oldenburg, beloofde vrij verkeer in hun gebied aan de

steden
Harderwijk en
Arnhem, wanneer
de burgers van die
steden paarden
kwamen kopen.
Het Oldenburgse
en Friese paarden-
ras was eeuwen
lang zeer gezocht
in ons land en daar-
buiten. Reeds in dit
vroegere tijdperk gin-
gen niet alleen de
Geldersen paarden
halen in Oostfries-
land, maar bezoch-
ten ook de Oost-

Het Olderburger paard, nog steeds een gewild ras Friese paardenkopers
de markten van

Harderwijk en Arnhem. Bij deze gelegenheid bekrachtigde de magistraat van Oostringen nogmaals het handelsverdrag met Harderwijk en Arnhem. Tegelijkertijd beloofde de hofthlinck (een soort burgemeester) Lynwart en de provoost van Emden de burgers van Harderwijk in 1390, dat zij binnen het gebied van Emden te water en te land in alle veiligheid zouden mogen reizen en handel drijven.

De handel met Oost-Friesland en Westfalen is voornamelijk over de landwegen gegaan. In Oost-Friesland en Oldenburg zijn uit de eerste decennia van de 14^e eeuw sporen te vinden van o.a. Harderwijker kooplieden. Dit is af te leiden uit documenten met bepalingen voor het verkeer van Harderwijker kooplieden in Astringerland en Harlingerland. In deze overeenkomsten tussen Harderwijk en Astringerland en Harlingerland wordt voor de rechten van de Oost-Friese kooplieden in Harderwijk gewaakt, maar voorbeelden van hun aanwezigheid in Harderwijk zijn niet te vinden, echter wel aan te nemen daar Oost-Friese veehandelaren vaak via Harderwijk naar Keulen en Vlaanderen reisden.

Handel met West-Friesland, Holland, Utrecht en Zeeland

De koopman uit de Zuiderzeesteden, voornamelijk uit Kampen, Harderwijk en Deventer heeft tussen Holland en Utrecht en het overzeese gebied verbindingen aangelegd. In 1322 en 1331 werden, voor de goederen door Kamper en Harderwijker kooplieden in Brabant, Vlaanderen enz. aangekocht, afzonderlijke bepalingen ten opzichte van de tol vastgesteld. Over de Utrechtse en Hollandse waterwegen voerden de voornaamste handelswegen van de Nederlandse Hanze-steden naar Engeland, Vlaanderen en Antwerpen, en over het Nederlandse Hanzegebied de wegen van Holland, Zeeland en Utrecht naar de Rijnstreek. De handel op Holland en Zeeland was aan het einde van de 13^e eeuw grotendeels in handen van Harderwijk, Zutphen en Elburg, waarbij later ook Arnhem aansloot. In maart 1291 verzekert Floris V, graaf van Holland en Zeeland, heer van Friesland aan de burgers van Harderwijk en Elburg voor hun goederen vrij verkeer en vrije markt in zijn gebied. Eigenlijk verlengde hij deze rechten, want in 1276 had hij deze al verleend aan de Zuiderzeesteden (met inbegrip van de IJsselsteden).

Jan, graaf van Holland en Henegouwen, gaf in 1300 vrijgeleide aan de poorters van Harderwijk om " onbespeerd in z ne landen te handelen, ter tijd toe anders bij hem zou zijn bevoolen".

En om de handel tussen Harderwijk en West-Friesland te bevorderen beloofde Willem, graaf van Holland, in april 1306 aan de burgers van Harderwijk dat zij met hun schepen tolvrij door West-Friesland mochten varen. De goede verstandhouding met Holland bleek enige jaren later, toen Harderwijk en Zutphen elk een kogge leverden aan graaf Willem voor de oorlog, door hem tegen Vlaanderen gevoerd. Als borgtocht voor de betaling van de kosten werd Dordrecht aangewezen. Dat het ook anders ging bewijst deze zelfde oorlog van Holland tegen Vlaanderen, want toen nam de graaf van Holland in 1315 verscheidene Hanzeschepen, waaronder één van Harderwijk in beslag.

Ook tussen steden waren vaak geschillen, getuige het volgende: In januari 1316 antwoorden rechter en gemeente uit Hoorn aan Harderwijk, dat zij de wapenstilstand tot Sint Jansbatistendag (24 juni) in acht zullen nemen en tot die dag vrijgeleide aan de burgers van Harderwijk zullen geven en dit ook van Harderwijk verlangen. Verder stellen zij een samenkomst voor om het gerezen geschil tussen beide steden te regelen.

MULTITOON

VERRASSEND ONGEWOON!

Kringloopartikelen
voor een
betaalbare prijs

inboedelservice:
bezemschoon
opleveren van woning
of kantoor

oppimpen van
meubels naar uw
wensen en ideeën

ophalen en
bezorgen van
goederen

Multitoon winkel
Gelreweg 7
3843 AN Harderwijk
0341-274480

Multitoon werkplaats
Gelreweg 4B (ingang
Graaf Ottolaan)
3843 AN Harderwijk
0341-274480

Ten einde de handel van Harderwijk met Holland verder te bevorderen, bepaalde Willem op 20 mei 1328 dat de burgers van de stad Harderwijk op alle goederen, die zij over zee aanvoerden, niet meer zouden betalen dan "den 100sten penning van de waarde". Voor koopwaren, die zij meebrachten uit Brabant, het bisdom Utrecht, uit Gelre of uit andere landen, of die zij kochten in Vlaanderen of in zijn gebied, moesten zij dezelfde tol blijven betalen als zij tot dan toe betaald hadden.

Ook in Dordrecht kwamen Harderwijker kooplieden, want in juli 1346 geven schepenen en raad van Dordrecht aan de kooplieden van Harderwijk vrijgeleide voor hun goederen die zij vanuit zee naar de stad brengen. In de tolrekeningen van de stad Tiel is Harderwijk ook terug te vinden. Tweemaal passeren kooplieden de tol bij Tiel, met totaal 7 last haring. In 1604 passeert een schipper/handelaar uit Harderwijk hier met een lading steenkool.

Amsterdam deed voor wat betreft zijn binnenlandse handel veel zaken met Harderwijk. Dit mondde uit in een kortstondige (inter-) regionale botermarkt te Harderwijk, dit omdat de Hollanders ervoor kozen om Deventer te vervangen als botermarkt, omdat Holland ruzie had met Deventer. Dit was echter voor Harderwijk snel afgelopen, omdat men deze plaats daar toch niet geschikt voor achtte.

Een Bussenhuis

door K.Chr. Uittien

Al lezend in de archieven van Harderwijk kwam ik in regist nr. 1442 van 6 april 1587 de volgende tekst tegen:

"De rentmeesters hebben in het openbaar, bij opbod, aan Aelt Jansz. Pontsteijn gedurende 4 jaren verpacht eene leege plaats aan de Markt, waarop het oude busshuis heeft gestaan, voor 9½ gulden per jaar, waarvoor Goert van Wenckum en Gerrit Wolffs borgen geworden zijn."

Wat is een busshuis?

Het Middelnederlands Handwoordenboek geeft de volgende verklaring: basis, buyss- of busshuys: wapenhuis. Het is dus een arsenaal en heeft in Harderwijk op de Markt gestaan. Toentertijd heette de huidige Markt echter Broederen of Breeuwer. Het betreft hier derhalve de huidige Vismarkt. Maar waar ergens? Dat is nog in de nevelen van de geschiedenis verborgen.

Zoekend naar meer gegevens vond ik nog in de inventaris van het Oud Archief een noot op bladz. 198: "Het busshuis was in 1583 reeds afgabroeken". Wanneer het is gebouwd heb ik niet kunnen vinden. Wel vond ik dat het niet exclusief voor Harderwijk was. In Gelderland vond ik ze in Arnhem, Nijmegen, Zutphen en Hattem, en in Overijssel in Hasselt. Ook steden als Groningen, Amsterdam en Roermond hadden er een. Waarschijnlijk zal elke verdedigbare stad wel zo'n busshuis hebben gehad. Er zijn heel wat woorden afgeleid van "busshuis". De oudste geweren waren haakbussen en die werden bewaard in, jawel, het busshuis. Naarmate het aantal wapens groeide, groeide ook het belang van het arsenaal. De beheerder van het busshuis werd Busmeester genoemd.

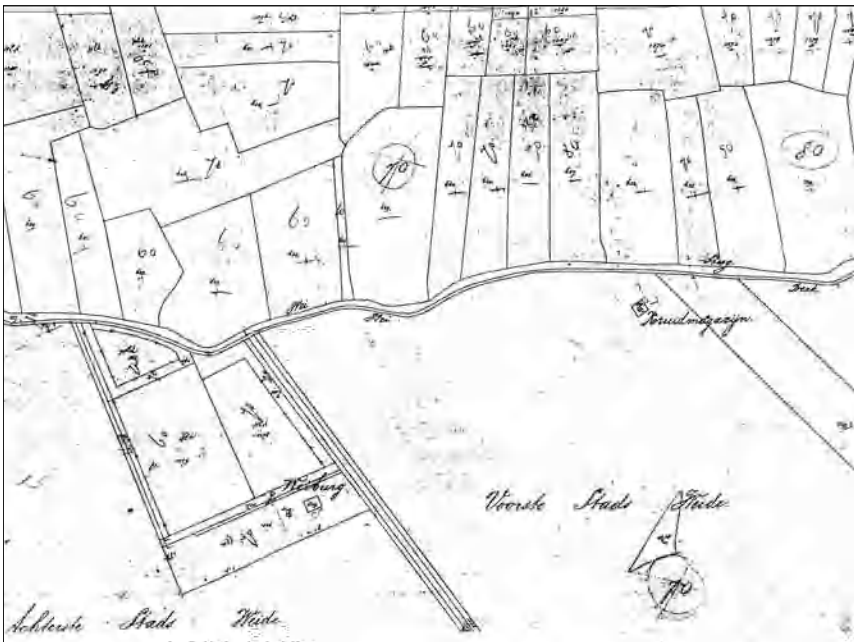
In Harderwijk vond ik als busshuismeester: Mr. Wolf. Hij kreeg in 1529 opdracht "een slang te gieten die ongeveer 3.000 pond moet wegen".¹ Mr. Garen Pris. Aangenomen als stadbusshuismeester in 1584.² Mathijs van Meijdenberch, aangenomen in 1585.³ Hij werd aangenomen als constabel en was tevens stadsuurwerkmaker.

Op 16 mei 1584 lezen we in regist 1402: Burgemeesters, Schepenen en Raad deelen mede, dat zij Mr. Garen Pris gedurende één jaar hebben aangenomen tot stadbusshuismeester, op een weekloon van 1 Carolusgulden, en dat zij aan Zijne Excellentie hebben verzocht dit loon te suppleeren . In regist nr. 1414 van 27 juli 1585:

Burgemeesters, Schepenen en Raad hebben Mathijs van Meijdenberch aangenomen tot constabel (uurwerk- en busshuismaker) op een jaarloon van 80 Carolusgulden, vrij van waken en schattingen en andere conditiën. Voor diensten in daghuur verricht krijgt hij, als de dagen lang zijn, 10 stuivers en voor korte dagen een evenredige belooning.

Bovendien mag hij, indien hij met toestemming van Schepenen en Raad te velde wordt gebruikt, het volle maandgeld van de Generaliteit behouden. De aanstelling van Mr. Wolf tot Busmeester heb ik niet kunnen vinden. Dan nog dit:

Inventaris Oud Archief, bladz. 198 (i.v.m. het oprichten van een Oudemannenhuys): "Zij besloten op dien datum Bronckhorst aan Elbert van de Wall toe te voegen als provisor van het oudemannen gast- of armenhuys, 21 Augustus 1608 het huys te vestigen in het bagijnenkerkje (aan het O. L. Vrouwekerkplein), 19 Mei 1609 en 17 October 1610 er ook het busshenhuys voor te gebruiken en 30 Mei 1611 met de verbouwing te beginnen". **Dat laatste verbaasde me want, zoals we hierboven hebben gelezen, was het busshenhuys al in 1583 afgebroken.** Over nieuwbouw binnen de stad heb ik niets kunnen vinden. Het Historisch Jaarboek Harderwijk 1993 gaf echter uitsluitsel. Daarin schreef Karel Mars: "Na de confiscatie van de kerkelijke goederen is een gedeelte van het Gasthuys voor wapenopslag gebruikt. Mogelijk deed het kerkgedeelte dienst als zogenaamd busshenhuys". De kracht en de hoeveelheid van explosief materiaal waren in de loop van de tijd fors toegenomen. Het lijkt me dan ook erg onwaarschijnlijk dat men zo'n enorme bom in de bebouwde zou willen hebben. Op een kadastrale kaart uit 18326 vond ik wel een kruithuis in de omgeving van het huidige bejaardencentrum Randmeer. Het daar tegenover gelegen parkeerterrein is er naar genoemd. Het is jammer dat er zo weinig over het Harderwijkse busshenhuys bekend is

Wel weten we iets meer over busshenhuizen in andere steden.

Arnhem

Het Bussenhuis was onderdeel van het Stadhuis, in 1540 werd het aangebouwd, het was in hoofdzaak een arsenaal of tuighuis, waarin allerlei oorlogsmateriaal bewaard werd en jachtgereedschap. Verder was het ook een bewaarplaats voor bouwmaterialen die vrij kwamen bij de afbraak van kloosters die rond de stad lagen. **"De beheerder of busgieter, die in het bussenhuis woonde, had aldaar ook zijne smidse; wegens zijne betrekking stond hij zeer in aanzien en genoot een voor die dagen ruim salaris."** Het bussenhuis stond reeds in 1354 ten oosten van het stadhuis aan het Sand en de Sassinkstraat. Toen het in 1615 werd afgebroken, werden de wapens en de ammunitie naar de St.-Walburgskerk overgebracht.

Groningen

Het verbaal van dr. Wilhelmus Hammonius, syndicus van de stad Groningen deel II, 1589-1592, blz. 302: "Oeck is bewilligt dat der muller der zijn muele bueten Ebbingepoerte affgebroecken neffens der Stat fuehrhuijs (=bussenhuis)) tusschen Oesterpoerte ende Drenkelerstoern solde moegen setten". Ook Egbert Alting maakt melding van dit besluit. In plaats van "fuehrhuijs" spreekt hij van "bussenhues". Dit arsenaal ligt ten westen van de "barg" waar de molen mocht worden opgetrokken.

Roermond

1619: **"Wijl de affuiten der stukken op de wallen verrot zijn en het ijzerwerk onderkomen is, zal al het geschut in het Bussenhuis achter de eelwaag gebracht worden."**

Zutphen

In 1567 werd namens koning Philips II van Spanje, die toen eigenaar van het oude grafelijke hof te Zutphen was, door de Rekenkamer te Brussel het oude gebouw achter het weeshuis aan de weesmeesters afgestaan. Het was zeer vervallen en diende toen alleen nog als opslagplaats; men vreesde, dat het bij storm zou kunnen instorten. Mogelijk was het vroeger ammunitiehuis van het Gravenhof geweest, althans wanneer het hetzelfde gebouw is, dat in 1541 wordt aangeduid als "het bussenhuis op des Greven hof" en dat toen gelegen was **"achter heer odewich enckincks huis in de Waterstraat."**

Hattem

In 1531 schijnt het geschut in het busshuis" ondergebracht te zijn, waar men toen vond: „een ijzeren slangskan" ene lade totten Roden hont en een "coperen slenghsken." o deed een gedeelte dienst als stalling voor de ruiters te Hattem in garnizoen en bovendien was er nog, behalve het busshuis, een woning "voor den provoost en een voor den zoetelaar".

Nijmegen

Het hier genoemde busshuis was in 1525/26 gebouwd in de poortas tussen de Burchtpoort en de Hertsteeg. Een vijftigtal vuurmonden had men nu bijeen, en nog werden een paar nieuwe slangetjes gegoten. Dit deed de busshuismeester in het busshuis, waarbij hij ettelijke karren leem nodig had. Ammunities werd almede in het busshuis vervaardigd. De toppen van 26 knotwilgen waren daartoe gekocht, geschild, aan stukken gekloofd en gezaagd, om er houtskool van te branden. Acht dagen lang was men daarmee bezig. Vervolgens waren er "twee knechts van den burgemeester 24 dagen lang, onder toezicht van den busshuismeester, werkzaam om kruit te vervaardigen." ormen totten geschot om steenen kogels te houwen, alsmede den rynch van die busshuiscloeten werden door den steenhouwer gemaakt; 1205 K lood werden gegaeten totten geschotloeyer (looden kogels), tot grave stukken (grof geschut), haeckenloer ende hagelschot kartetsen ."

Foto Zwartewater Courant, 12-10-2010

Hasselt

De fundamenten van een muur van een busshuis zijn bij rioleringswerkzaamheden in Hasselt blootgelegd. De resten zijn gevonden op een terrein op de Markt in de Hanzestad. De resten dateren uit 1375 - 1450 nC.

Amsterdam

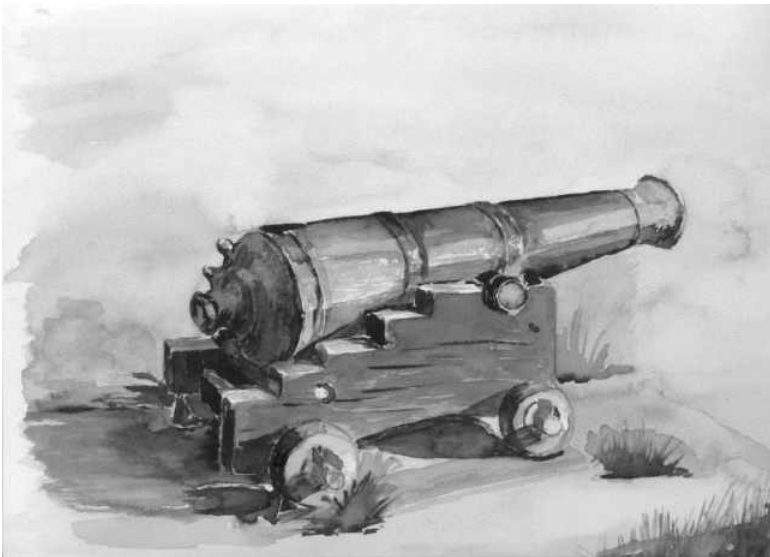
“Wapenhuis, artilleriearsenaal, met tu ghu s, armamentarium gelijk-gesteld.” ushuis is inzonderheid bekend als naam van een gebouw te Amsterdam, dat in de tweede helft der 16 eeuw als zoodanig werd gebruikt. In het begin der 17e eeuw werd “Stads os- of Geschuthuis” verhuurd aan de Oost-indische Compagnie. (zie WAGEN., Amst. 2, 83 a . ”t ushuis t. w. te Amsterdam , 't welk nu de sp ker der Oostindi sche maatschappye is, HOOFT, N. H. 137. Naa Oostindie, ten dienst van 't boschhuis ... te vaaren, SIX V. CHAND. 599.”

noten:

1. Oud Archief Harderwijk (OAH), regest nr. 630 d.d. 22-8-1529
2. OAH, regest 1402 d.d. 16-5-1584
3. OAH, regest 1414 d.d. 27-7-1585
4. WNT: konstabel = Opzighebber over 't geschut, kardoezen, kruidt en loot, op diens orde de busschieters, die onder hem staen, het zelve laeden en lossen.
5. WNT: suppleren = aanvullen, vergoeden. WNT: elck aesken van alle lichte goude penningen sal worden vergoet ende gesuppleert met twee blancke.
6. zie kaart nr. 13 van de Kadastrale Atlas van Harderwijk.

Middel Nederlands Woordenboek:

Bussemeester	> Opzichter over het geschut, artillerie-officier.
Bussenhuus	> Tuighuis, arsenaal.
Bussepoeder	> Buskruid.
Busseschietter	> Hij die het geschut bedient, kanonnier; busschietersloon.
Bussesteen	> Stenen kanonskogel.

Stadswapen Harderwijk in Duits kerkraam

De Duitse stad Hanzestad Anklam krijgt binnenkort een kerkraam met het stadswapen van Harderwijk. Dat is het resultaat van een inzamelingsactie onder leden van de Protestantse Gemeente Harderwijk en het Interkerkelijk Koor die de afgelopen kwarteeuw contacten met deze voormalige DDR-stad hebben onderhouden. Zij brachten de benodigde 750 euro bijeen. Het raam in de voormalige Nicolaikirche maakt deel uit van een groeiende serie Hanzeramen.

In de DDR-tijd knoopten tal van westerse gemeentebesturen en kerken banden aan met zustergemeenten in het Oostblok. De Nieuwe Kerk en Gereformeerde Kerk in Harderwijk steunden vanaf 1984 de Evangelisch-Lutherse kerk van Anklam, een Hanzestad in het uiterste noordoosten van Oost-Duitsland nabij de Poolse grens en de Oostzee.

De bemoedigde Oost-Duitse kerken zouden in 1989 een beslissende factor vormen bij de omverwerping van de Muur.

In de loop der jaren hebben tientallen Harderwijkers de 700 km naar Anklam overbrugd. Veel persoonlijke contacten bestaan tot op de dag van vandaag, maar de contactcomités zijn opgeheven. Een gebrandschilderd raam met het Harderwijkse stadswapen houdt deze enerverende jaren in herinnering. De Nicolaikirche, zwaar beschadigd in de oorlogsjaren, ontwikkelt zich mede met deze sponsoractie tot cultuurhistorisch centrum met aandacht voor o.a. vliegenier Otto Liliental.

Personeel Houtzagerij Arendsen Harderwijk in 1947

ij de opening van de nieuwe Houtwalgarage zijn mooie foto's getoond van de originele Houtwal, de houtzagerij van Arendsen die daar vroeger lag. Hier een foto uit 1947 van het personeel dat een dagje uitging naar Schiphol. De namen zijn bekend; er zijn veel Harderwijkers of Hierders bij. (Met dank aan de heer W. van den Bosch).

(achterste rij v.l.n.r.)

Willem ten Hove (walchef)
Wouter van der Horst
Evert v.d. Broek (Ermelo)
Wiene Franken
Gerrit Timmer
Willem Schoonhoven
Aalt Timmer
Jan Huisman
Gerrit v.d. Velde
Gerrit v.d. Brink
Gerrit van der Horst
Peter Brandsen
Lammert Bonhof
Willem Vliet
Marten v.d. Berg
Jan v.d. Berg
Barend Lubbersen
Jacob van Wenum
Hendrik van 't Einde
Jacob v.d. Bosch Sr.
Nardus van Hengel, bekend als Nardus van Engelen (VAD chauffeur)

(middelste rij v.l.n.r.)

Jacob v.d. Berg
G. Witteveen (boekhouder)
Gartjan v.d. Berg
Gerrit v.d. Berg
Willem ten Hove (chauffeur)
Hendrik v.d. Berg
Jacob van den Bosch Jr.

(voorste rij v.l.n.r.)

Hendrik van Ouwendorp (Speuld)
Tinus Westerbroek (Elspeet)
Martin Timmer
Thijs van Bijsteren
H. Arendsen (directeur)
Steven Dekker
Piet Doeve
Drees van der Horst
Bartus Dooijeweerd

Gilde van Stadsgidsen schenkt reliëfplaquette op Vischpoort

Het Gilde van Harderwijker Stadsgidsen heeft een bijzondere plaquette over de Vischpoort geschonken. De plaquette, met onder meer reliëf-afbeeldingen van de poort door de eeuwen heen, heeft een prominente plek aan de Vischmarktzijde van de Vischpoort gekregen. De onthulling was tijdens Open Monumentendag en werd verricht door wethouder Laurens de Kleine van kunst en cultuur. Het is de derde keer dat het Gilde van Harderwijker Stadsgidsen een reliëfplaquette van een monumentaal Harderwijks gebouw laat ontwerpen en vervaardigen en aan de stad schenkt. Zo hangen er al enige jaren van deze plaquettes aan de rechterzijgevel van de Catharinakapel en de linkerzijgevel van de Grote Kerk. Elk lustrum van het Gilde, dat dit jaar vijftien jaar bestaat, viert **de stadsgidsen met zo'n schenking. De Vischpoortplaquette, ontworpen door de Limburgse beeldend kunstenaar José Verstappen en vervaardigd door metaalgieterij Sillen & Co, toont een aantal reliëf-afbeeldingen van de eeuwenoude stadspoort zoals die er ooit heeft uitgezien. Een mooi educatief hulpmiddel, meent het Gilde, bij de verhalen die de stadsgidsen over de historie van de Vischpoort vertellen tijdens stadswandelingen. Maar zonder deze uitleg geeft de plaquette, 90 bij 60 centimeter, op zich ook al een aardige indruk. Een van de reliëf-afbeeldingen toont de Vischpoort eeuwen geleden, toen nog de Lage Bruggepoort genoemd, met stadsmuren en kerktoeren gezien vanaf zee. Op andere reliëf-afbeeldingen is de Vischpoort te zien zonder en met de later aangebouwde vissershuisjes, links en rechts van de poort, en met de grote houten trap.**

Stichting Rondeel zoekt vrijwillige medewerkers

In de loop der tijden vinden er altijd weer mutaties plaats in de besturen. Stichting Rondeel verzorgt niet alleen cultuurhistorische rondleidingen maar genereert eveneens een eigen Monumentenfonds voor historisch verantwoorde reconstructies van monumentale verdedigingswerken waarin de overheid niet kan/mag participeren. Er wordt naarstig gezocht naar een nieuwe secretaris en een penningmeester. Wellicht een mooie uitdaging voor hen die tevens een gidsopleiding willen volgen. Als u interesse hebt, meldt u zich dan bij de voorzitter of coördinator van de stichting.

Jan F. Visser tel: 06-41156913, email: j.f.visser@hetnet.nl
John van Heijst tel: 0341-431955, email: contact@rondeelharderwijk.nl

Hoe de Indische Nederlanders naar Harderwijk kwamen

"Jij weet veel van geschiedenis. Weet jij hoe de Indische Nederlanders destijds in Harderwijk zijn gekomen?" aldus Geeske Hollander, inwonster van Harderwijk, met Indisch bloed in haar aderen. Op die vraag weet ik geen antwoord, maar het is een leuke vraag om eens verder te onderzoeken. Zo wordt de handschoen opgepakt en worden adressen geïnventariseerd, telefoonnummers gezocht en afspraken gemaakt. Indische Nederlanders of Indo's die destijds, zo tussen de jaren vijftig en zestig, naar Harderwijk zijn gekomen, zijn inmiddels op hoge leeftijd. Ze zijn uit Nederlands-Indië vertrokken toen ze jong waren, en dat is al lang, heel lang geleden. Ze waren gedwongen alles achter te laten, hun familie, huis en bezit en met een paar koffers werden ze op de kade van Amsterdam en Rotterdam ontscheept. Het Nederland in de jaren vijftig was niet erg gastvrij of gesteld op vreemdelingen. Er was schaarste aan brandstof, aan eten, aan huizen, en dan kwamen die kolonialen de boel ook nog eens opeten! Daarom werden de nieuwe Nederlanders met argwaan bejegend en bekeken. De opvang liet vaak te wensen over, er werden zelfs voormalige gevangenkampen als Westerbork en Vught gebruikt, later werden jeugdherbergen, opvangcentra en hotels gevorderd voor de Dienst Maatschappelijke Zorg. De nieuwe Nederlanders mochten een kamer delen, vaak met velen in een veel te kleine ruimte. Achteraf gezien is het gelukkig geweest dat Nederland vanaf de jaren zestig in een economische sneltrein kwam. Er was werk en er kwamen uiteindelijk nieuwe huizen. De nieuwe Nederlanders pasten zich goed aan de nieuwe situatie aan. Dat lag ook aan hun volksaard, eerder volgzzaam dan rebels. De vaders dienden vaak bij de Koninklijke Landmacht, de opvolger van het KNIL. De moeders kookten en zorgden voor de kinderen, die helemaal opgingen in de Nederlandse cultuur. Ze vonden partners en kregen zelf weer kinderen en het Indische bloed is soms nog maar moeilijk terug te vinden. De Indische Nederlanders vallen niet meer op in het Nederlandse landschap. Bovendien hebben ze gezelschap gekregen van Zuid-Europeanen, Marokkanen en Turken en Nederlanders uit overzeese gebiedsdelen zoals Arubanen en Surinamers. Ze hebben zich aangepast,

zijn volledig geïntegreerd en opgegaan in het Nederlandse landschap. Achteraf gezien kunnen we rustig stellen dat het Nederlandse landschap er veelkleuriger door is geworden. Medio 2012 verschijnt een boekje met een verslag hoe het de Indische Nederlanders in Harderwijk is vergaan.

Theo Bakker

Zo langzamerhand zijn al heel wat Harderwijkse en Hierdense mensen de revue gepasseerd. Maar er zijn er nog wel een aantal die het noemen waard zijn. Deze keer weer een Hierdense familie, en wel de familie Oudemolen, ook wel geschreven Oudemool(e), (zoals de ambtenaar van de burgerlijke stand het begreep). Hendrik Stevensen heeft zijn familienaam "Oudemool" aangenomen in 1826 akte 37 . ijn oudste broer eter echter nam de naam "Oudemoolen" al in 1812 akte 6 aan. Hij is onderweg in de tijd wel een "o" verloren. eter was schoolmeester in Hierden tot april 1809. Gerrit en Aart Oudemolen, Kleinzoons van Peter, emigreerden in 1868 naar Holland/Michigan in de Verenigde Staten, met 1 kind (volgens de lijst van geëmigreerde Hierdenaren, opgesteld door mevrouw H. Hop-Hop in 199 . 't ou wel interessant zijn om te weten hoe ze het daar gerooid hebben en of er nog mensen wonen met die naam.

Het aardige is, dat deze Hierdense families dezelfde stamouders hebben als de familie Franken uit Hierden. Heel in de verte zijn ze dus aan elkaar verwant. Helaas hebben we geen foto van één van de familieleden, maar misschien is er onder de leden/lezers nog iemand die een plaatje heeft, dan kan dat nog in een volgend nummer. Sommige dopen kunnen we helaas niet vinden, daar er een stuk van het doopboek tussen 1649 en 1673 ontbreekt. In 1672 hebben de Fransen de pastorie (waar het doopboek zich bevond) in brand gestoken. De dopen beginnen in Harderwijk in 1618. Het doopboek van Hierden begint pas in 1742; daarvóór werden de dopen genoteerd in het Harderwijkse boek. Er staat ook iets vermeld over recognitieboeken, dat zijn rechterlijke archieven waarin belangrijke dingen genoteerd werden, zoals testamenten, verkoop van onroerend goed, hypotheke, enz.

Tenzij anders vermeld, zijn alle geboorten, dopen, huwelijken en overlijdens te Hierden en is de godsdienst Nederlands Hervormd.

Generatie I

- 1 **Maasje Oudemool**, landbouwster, geboren 16-9-1884, overleden Harderwijk 10-1-1952.

Generatie II: Ouders

- 2 **Hendrik Oudemoole**, landbouwer, geboren 4-1-1850, overleden 4-12-1918. Woonden Hierden F 35/37, Grensweg. Gehuwd Harderwijk 12-12-1883 met
- 3 **Eibert van Grevenhof**, geboren 10-11-1858, overleden 22-2-1894.

Generatie III: Grootouders

- 4 **Steven Hendriks Oudemoole**, landbouwer, geboren 27-8-1800, gedoopt 31-8-1800, overleden 12-3-1875.
Gehuwd Harderwijk 26-3-1840 met
- 5 **Mari Jacobs Mulder**, geboren 17-3-1808, gedoopt 3-4-1808, overleden 6-1-1879.

Generatie IV: Overgrootouders

- 8 **Hendrik Stevensen Oudemolen**, landbouwer, gedoopt 1-8-1779, overleden Hulshorst 25-7-1859, wonende te Nunspeet in 1835. Ondertrouwd Harderwijk 30-8-1799, gehuwd voor de kerk 15-9-1799 met
- 9 **Jannetje Cornelissen Boersen**, gedoopt 26-1-1777, overleden. Nunspeet 20-10-1839.

Generatie V: Betovergrootouders

- 16 **Steven Petersen**, gedoopt Harderwijk 1-10-1738, begraven aldaar 5-6-1790. Ondertrouwd aldaar 10-4-1768, gehuwd voor de kerk aldaar 24-4-1768 met
- 17 **Aaltje Hendriks Vonderman**, gedoopt Oldebroek 23-5-1745, overleden Tonsel/Harderwijk 23-6-1829.
Ondertrouwd (2) 19-4-1792, gehuwd voor de kerk 06-5-1792 met **Hendrik Petersen**, gedoopt 15-2-1756, overleden Harderwijk 18-1-1812, zoon van **Peter Cornelissen**, boer, en **Jannetje Willemsen**.

Generatie VI: Oudouders

- 32 **Peter Hendriksen**, gedoopt Harderwijk 6-1-1707, begraven 29-5-1762. Gehuwd voor de kerk 20-4-1732 met
- 33 **Bartje Jans**, gedoopt Harderwijk 5-3-1706, begraven aldaar 31-12-1772. Rec. boek 154, folio 346, 28-1-1773: Erf- en sterfhuis, Jan Petersen, Gerritje Peters tr. Jan Jansen, Hendrik Petersen voor Steven Petersen, Jacobje Peters en Harmtje Peters.

Generatie VI: Oudgrootouders

- 64 **Hendrick Stevensen**, gedoopt Harderwijk 9-10-1678, begraven aldaar 30-10-1749.
Ondertrouwd 14-3-1706 met
- 65 **Jacobjen Peters**, gedoopt Harderwijk 26-11-1674, begraven aldaar 19-2-1756.

Generatie VIII: Oudovergrootouders

- 128 **Steven Cornelissen**, gedoopt Harderwijk 21-2-1649, begraven aldaar 22-8-1714. Gehuwd voor de kerk aldaar 5-3-1676 met
- 129 **Hendrikje Barts**, geboren voor 1656.

Generatie IX: Oudbetovergrootouders

- 256 **Cornelis Hendriksen**, bij zijn doop werd aangegeven dat hij 40 jaar zou zijn, dat is vermoedelijk een vergissing, want zijn ouders trouwen pas in 1611. Gedoopt Harderwijk 14-11-1638. Gehuwd voor de kerk aldaar 1-11-1637 met
- 257 **Fennetje Francken**, geboren voor 1617.
Oud Rechterlijk Archief, folio 54, 13-4-1696: Transport van de erfgenamen van Cornelis Hendriksen en Fennetje Franken, t.w.: Hendrick Cornelissen en Jannetje Berents, Frank Cornelissen en Aaltje Beerts, Aert Cornelissen en Teunisje Gerrits, Steven Cornelissen en Hendrikje Beerts, Peter Wijnen en Weimtje Cornelis, Aalt Cornelissen (Barts) en Beertje Cornelissen, Rijckje Cornelis: Huijs met Schuijff Hoff en Holtgewasch **de Schotplaats** genaamt voor in Hierden, aan de gemeine wegh ter eenre en de stadslanderich ter anderen zijde gelegen zijnde, soo als het selve plaetsje tegenwoordigh bij Harbert Henricksen en Lobberigh Geurts gebruikt ende bewoont werd, voor 220 Carolus guldens, aan Wolter van Spuelde en vrouwe Bartha Geertruijt van Hoeclum.

Generatie X: Stamouders

- 512 **Hendrick Gijsberts**, geboren voor 1591, overleden voor 1633. Ondertrouwd Harderwijk 17-11-1611, gehuwd voor de kerk aldaar 18-12-1611 met
- 513 **Jacobje Stevens**, geboren Tonsel circa 1590, overleden voor 1649. Oud Rechterlijk Archief, inv. 146, folio 24verso, 30-1-1633 : Jacobje Stevens moederlijk goed bekend aan haar kinderen Cornelis, Gijsbert, Steven, Aerdt en Rijckjen, bij Hendrik Gijsberts geprocureerd. Oud Rechterlijk Archief, inv. 147, folio 190, 23-11-1649: Cornelis Hendricks, Aert Hendriks en Rijckjen Hendriks bedanken hun momber Gerrit Petersz. (Gerrit Petersz. en Evertje Gijsberts, die op 19 maart 1624 met elkaar trouwen, zijn vermoedelijk oom en tante van bovenvermelde kinderen). Ondertrouwd (2) Harderwijk 27-01-1633, gehuwd voor de kerk aldaar 13-02-1633 met **Berend Claassen**, geboren voor 1613.

Stichting Rondeel voor cultuurhistorische rondleidingen in Harderwijk

Sinds jaar en dag verzorgen wij stadsrondleidingen voor personeelsverenigingen en andere groepen die op nostalgische wijze een gezellige dagbesteding wensen met een begeleide rondleiding in de oude veste van Harderwijk.

Voor de rondleidingen wordt geen tarief berekend. Wij verwachten een vrijwillige donatie voor ons monumentenfonds. Onze stichting is aangemerkt als een ANBI-instelling.

Er zijn ook regelmatig vacatures voor nieuwe gidsen en bestuurlijke medewerkers. Momenteel zoeken wij m.n. een nieuwe secretaris

Heeft u iets te vieren? Neem dan contact met ons via telefoonnummer **0341- 431955** of mail naar contact@rondeelhardenwijk.nl

Zie ook onze website: www.rondeelhardenwijk.nl

deVeluwe.nl
hettoe karnavalde andere

Familie Tilanus te Harderwijk (1)

door N.C.R. de Jong

Johannes Wilhelmus Tilanus, predikant te Harderwijk.

In 1779 ontstond door het vertrek van dominee Dirk Adrianus Walraven naar Amsterdam een vacature van predikant te Harderwijk. Twaalf predikanten solliciteerden naar het ambt. De kerkenraad koos met eenparigheid van stemmen zes kandidaten uit. In de daarop volgende kerkenraadsvergadering op 7 januari 1780 werden uit deze zes eveneens eenparig drie kandidaten gekozen: Johannes Wilhelmus Tilanus uit Hoevelaken, Johannes van Voorst uit Hall en Evert Mol uit Nieuwbroek. Dit drietal werd aan de magistraat gepresenteerd en deze had geen bezwaar. In de brede kerkenraadsvergadering van 12 januari 1780 werd met algemene stemmen ds. Tilanus benoemd, die kort daarna hier bevestigd wordt.

Wie was Johannes Wilhelmus Tilanus?

Johannes Wilhelmus Tilanus was de zoon van Christianus Lambertus Tilanus en Catharia Eukema. Johannes werd op 8 november 1748 te Tiel gedoopt. Op 6 november 1785 trouwde hij te Zutphen met Anna Reiniera Elisabé Feriet. Zij was omstreeks 1755 in Arnhem gedoopt. Haar ouders waren Wabrandus Feriet en Sophia Margaretha Westenberg. Johannes en Anna kregen drie kinderen: Christina Bernhardina (18 november 1789), Walrandina Sophia Paulina (12 december 1792) en Christiaan Bernhard (1796). Alle drie werden in Harderwijk geboren. Helaas stierf Christina Bernhardina op 2 oktober 1795 op 6-jarige leeftijd.

In de vergadering van de magistraat van 11 maart 1785 brengt de heer Heribert van Westervelt aan de orde dat hij vernomen had dat ds. Tilanus door Zaltbommel beroepen was. Daar ds. Tilanus door de stad zeer gewaardeerd werd stelde hij voor een commissie uit de Raad te benoemen om Tilanus te verzoeken voor het beroep te bedanken. De Raad kiest de heren Wilhelm de Meester en Jan Hendrik Apeldoorn, die ook namens de Raad ouderling zijn, om deze taak op zich te nemen. Als ds. Tilanus het beroep zou afslaan zou de stad hem met een stuk zilverwerk vereren.

De commissie brengt op 14 maart verslag uit aan de Raad. Ds. Tilanus bedankt de magistraat voor de attentie, maar hij had nog geen bericht vanuit Zaltbommel ontvangen. Tilanus wordt door Zaltbommel wel beroepen, maar hij bedankt hiervoor en mag van de magistraat een stuk zilverwerk uitkiezen ter waarde van fl. 300, --. Zijn keus valt op een viertal zilveren kandelaars. Deze kandelaars worden versierd met het stadswapen.

Uit de stadsrekeningen blijkt dat op 24 mei 1785 Aan A.H. Drost "voor vier zilveren kandelaars met het graveren tot een present voor ds. Tilanus omdat voor het beroep te Bommel bedankt heeft volgens ord. en quit. 317.4. " is betaald. Maar hierbij bleef het niet.

De senaat van de Gelderse Academie droeg hem het doctoraat in de godgeleerdheid op. Van de hand van Tilanus verscheen in 1788 het boekje "Aanleiding tot het onderwijs in de leere en pligten van den godsdienst" bij de boekdrukker Johannes van Asteel.

In 1797 verscheen de vierde en in 1809 de zevende druk.

Op 28 januari 1797 's morgens circa half elf moet Tilanus wel erg geschrokken zijn, toen onverwachts de muur aan de zuidkant van de toren van de Grote Kerk van boven tot beneden ineenstortte.

Omstreeks 12 uur gebeurde dit eveneens met de muur aan de oostkant en een groot gedeelte van die aan de noordzijde.

Deze verpletterde het orgel en een deel van het schip van de kerk. Tegen de avond tracht het stadsbestuur met een drieponder het staande deel omver te laten schieten maar tevergeefs.

De kerkenraad werd door Tilanus op 30 januari bijeengeroepen om de ramp te overzien. Zij ging akkoord dat zondags namiddags de "godsdiensten" in het auditorium van de Academie zouden worden gehouden en de daaropvolgende donderdag namiddags om half drie in de Waalse erk. 's orgens 31 januari kwam een deel van de westelijke muur naar beneden. De dag daarop poogde men weer met een drieponder het restant omver te schieten, maar ook deze poging was vruchteloos. Op maandag 6 februari werd er met een twaalponder, die het stads-bestuur uit Amersfoort had laten komen, op de muur gevraagd, doch de meeste kogels zijn gebarsten, waarvan de stukken op de straten en in de huizen terecht kwamen. Op 24 en 27 februari zijn er bijna 60 kogels uit een 24-ponder geschoten en toen is het restant ingestort.

De dames Mechtelt en Frederica Henrietta van Westervelt hebben de kerk weer geheel op hun kosten in orde laten brengen. De muur die het koor van de kerk scheidde werd weggebroken en het schilderwerk tegen het plafond overgewit. Op 14 januari 1798 hield ds. Tilanus de eerste preek in de herstelde kerk. Hij gebruikte voor zijn preek de tekst van psalm 95 vers 1 tot en met 7.

Op 6 februari 1804 wordt een resolutie van de Raad in de kerkenraadsvergadering voorgelezen waarin ds. Tilanus om gezondheidsredenen om vrijstelling van dienst vraagt met behoud van zitting en stem in de kerkenraad. En met het recht te kunnen optreden, wanneer zijn gezondheid het toelaat, tot het waarnemen, in het openbaar als bijzonder bij vacatures.

Tilanus staat daarvoor fl. 425.-- van zijn traktement af, zodat hij nog fl. 400.-- overhoudt. In het zelfde schrijven ontstaan er moeilijkheden met het stadsbestuur over het beroepingswerk. Het stadsbestuur wil het recht gehandhaafd zien om een beroep eventueel goed of af te keuren. De kerkenraad verzet zich hiertegen met hand en tand. Ds. Tilanus verkrijgt eervol emeritaat per 1 oktober 1814 met behoud van het volle bedrag aan pensioen, zijnde fl. 825.-.

Op 6 maart 1815 overlijdt ds. Johannes Wilhelmus Tilanus. De kerkenraad vaardigt een commissie uit, bestaande uit de preses en de oudste ouderling om de familie namens de kerkenraad te condoleren. Tilanus wordt op 11 maart bijgezet in de Grote Kerk. Op 24 april 1815 houdt de weduwe van ds. Tilanus een inboedelverveiling. De veiling brengt 1120 gulden en 3 stuivers op. Op maandag 26 juni veilt zij de bibliotheek van haar echtgenoot. De veiling bestaat uit theologische boeken: **129 quarto's en 451 folio's.**

Onder de boekwerken bevonden zich ook werken die door professoren van de Geldersche Academie geschreven zijn, zoals Pontanus: "Veertig bedenkingen over 't oude verbond", 17 2; G. H.untinghe: "ars theologiae Christianae theoretica in compendium redegit. ars prima", 18 1; .eijer: "S stemata theologium sive fundamenta theologial", 173 ; .Scheidius: "Het boek Genesis met de gewone Nederd. Vertaling en met bijgevoegde aantekeningen opgehelder", 1790. Al deze werken waren bij Harderwijker boekdrukkers gedrukt.

CATALOGUS

VAN EENE VERZAMELING VAN THEOLOGISCHE

BOEKEN,

WELKE VERKOCHT ZULLEN WORDEN, TEN
OVERSTAAN VAN DEN NOTARIS
VITRINGA, TE HARDERWIJK,

In het huis in de Hoogstraat N°. 386.

Op Maandag den 26 Junij 1815 en volgenden dag.

De boeken zullen des Zaterdag vóór de verkoopdag, voor een
ieder te zien zijn.

De Catalogus is te bekomen bij A. BADE,
te HARDERWIJK.

Wordt vervolgd

Op 26 juni 1895 werd, met de onthulling van een gedenkteken op het terrein van het pompstation op de "Galgenberg", de waterleiding voor de stad Harderwijk officieel geopend en in gebruik gesteld. Hierna gingen men naar het Kerkplein waar met muziek van de Harmonie en een militaire kapel het cadeau van de Waterleidingmaatschappij aan de stad Harderwijk, t.w. een fontein werd overgedragen.

De feestelijke ingebruikneming van de fontein op het Kerkplein

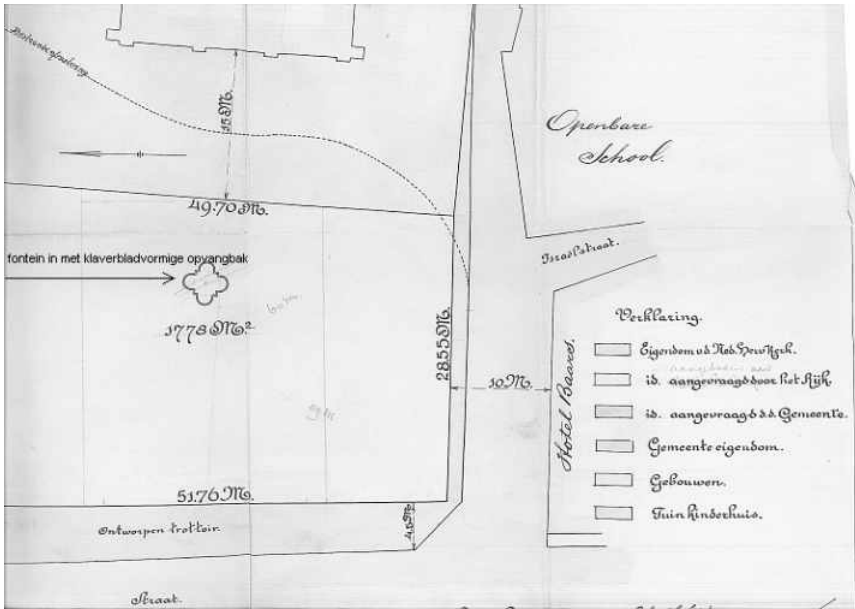
uit: "Harderwijk Vertelt" door Barand van Schie, 1983

De fontein spoot met een krachtige waterstraal op afwisselende hoogten, waarna het water is een sierlijk met bloemen omzoomd gemetseld bassin terecht kwam. Uit zuinigheidsoverwegingen spoot de fontein niet dagelijks, zelfs niet gedurende de zomermaanden, maar alleen bij feestelijke gelegenheden. Het bassin werd in 1921 overgebracht naar de Plantage, waarna het dienst deed als bloembak.

Ook in de Gemeenteraad werd hierover destijds uitvoerig gesproken en ik citeer: *"Nadat de voorzitter eenige toelichting heeft gegeven omtrent de daarop voorkomende uitgaven, merkt de heer Sandberg op, dat hij daaronder niet heeft aangetroffen het bedrag van f. 200.--, dat daarvan zoude bestemd worden voor den aanleg van de waterfontein op het kerkhof; hoewel dit in de uitkomsten geen verschil oplevert, heeft het hem nogtans eenigszins bevreemd, dat hij dat bedrag niet heeft aange-troffen"*.

Men heeft er overigens wel een feestelijke gebeurtenis van proberen te maken, want even later staat in de krant: *"Naar de stad gekomen, zullen bovengenoemde Raad en verdere genoodigden tegenwoordig zijn bij de fonteinopening op het Kerkplein, zeker wel onder de opwekkende tonen der Harmonie, die zich ook 's avonds op dezelfde plaats bij de werkende fontein zal laten hooren."* Zoals eerder opgemerkt: de fontein was niet elke dag in gebruik, want zo staat er in de krant: *"Naar we vernemen zal ter gelegenheid van het Paaschfeest, de fontein op het kerkhof alhier bij gunstig weder van 2 - 6 uur springen."*

De verplaatsing in 1921 laat zich verklaren door de nieuwe Christelijke school aan de Israëlstraat met de herinrichting van het Kerkplein (dat toen al geen kerkhof meer was) t.b.v. de speelplaats.

en slotte nog een citaat uit het "Overveluwsch Weekblad" van 29 juni 1895: *"De feestelijkheden werden des avonds besloten met een uitstekend concert van de Harmonie op het kerkhofplein; de nieuwe fontein, die met groote kracht tot afwisselende hoogte haar waterstraal opwierp, die in een sierlijk, met bloemen omzoomd, gemetseld bassin neerkwam, vormde de groote aantrekkelijkheid; maar ook de opwekkende muziek stemde tot vrolijkheid en hield de talrijke menigte geruimen tijd bijeen. Met eene algemeene wandeling door de stad, voorafgegaan door de muziek, eindigde deze gedenkwaardige dag, die bij allen in aangename herinnering zal blijven"*.

In de 90-er jaren begon Mevrouw Hebly-Vrijhof een actie om van de bloembak weer een fontein te maken en zij oogstte succes, want op 17 juni 1993 vond de opening van het Plantagepark achter de Gelderse Munt plaats. Bij die gelegenheid stelden de wethouders Jaap v. d. Beukel en Kees Kooyman de fontein weer in werking.

n hij doet het nog steeds: elke dag

bronnen:

- 1 Overveluwsch Weekblad 22 en 29-06-1895, 24-08-1895, 04-04-1896 en 28-08-1897
- 2 Vittepraetje april 1997, blz. 4
- 3 "Wandelingen door Oud-Harderwijk" blz. 42 en 64
- 4 Kroniek van Harderwijk, 26 juni 1895

DOORNHOF ANTIQUAIRS V.O.F. sinds 1978
SCHAPENHOEK 7 12 14 (tegenover De Vischpoort)
HARDERWIJK

In- en verkoop van hoogwaardige kunst en antiek met het accent op de 18de en 19de eeuw. Wij hebben zitting in keuringscommissies van belangrijke beurzen zoals PAN Amsterdam, Art Fair Den Bosch en de Grote kerk in Naarden. Dus, wisselende openingstijden! Het maken van een afspraak wordt aanbevolen.

Lid **VHOK**
www.vhok.nl

0341 421015
pdoorn12@caiway.nl
www.fineartdealers.info/doornhof

Lid **CINO A**
www.cinoa.or

Van alles wat ver-EEUW-igd (50)

door G. Verwijs-ten Hove

Wie de kranten van 1911 doorleest ontdekt al snel dat er eigenlijk geen nieuws onder de zon is, b.v. wat betreft de overtredingen zoals diefstal en oplichting, die de krant halen. Wel is er een enorm verschil te constateren in de manier hoe er met de rangen en standen in de maatschappij wordt omgegaan. Dit blijkt zeker in de advertenties waarin huishoudelijk personeel wordt gevraagd. De echtgenote van notaris Neeb vraagt als Mevrouw Neeb een werkvrouw, terwijl anderen zoals de dames Knaap en Ruiters (van de bakkerij in de Wolleweverstraat) hun personeel vragen als Mejuffrouw Knaap en Mejuffrouw Ruiters.

<p>Mevr. NEEB vraagt een WERKVROUW voor dagelijksch van half zeven tot één uur van 1 Sept. tot 1 November.</p>
<p>Mejuffrouw KNAAP vraagt zoo spoedig mogelijk een net DAGMEISJE boven de 16 jaar.</p>
<p>Mejuffrouw RUITERS Wolleweverstraat, vraagt met 1 November een finke dienstbode.</p>

Het algemeen kiesrecht heeft zijn intrede nog niet gedaan; er mag slechts gestemd worden door mensen met bepaalde bezittingen, b.v. een huis of een spaarbankboekje met een zeker saldo.

Wie een huis huurt mag ook stemmen, maar dan moet de huur wel een bepaalde hoogte hebben. Maar de veranderingen zijn al in aantocht en zo is in het najaar van 1911 te lezen van een besluit van de Generale Synode van de Nederlands Hervormde Kerk dat bedoelden voortaan niet uitgesloten mogen zijn van de "kerkelijke stembus".

In Harderwijk wordt de kerkenraad aangevuld door een z.g. kiescollege. Er moeten per 1 januari 1912 30 nieuwe leden worden gekozen, uit een lijst met 59 namen. En net als voor de gemeenteraad worden hiervoor advertenties met aanbevelingen geplaatst. Ook op andere personen dan die uit de lijst mag worden gestemd, mits het totale aantal gekozen namen niet boven de 30 komt. Er wordt zelfs ergens geschreven dat mensen die in een advertentie aanbevelingen voor bepaalde kandidaten hebben gedaan tevens hebben aangeboden 10 cent te vergoeden als vergoeding voor het voorgeschreven formulier.

De leden van de Gereformeerde Kerk kiezen A. Schuuring als ouderling en P.D. Visch als diaken. Bij de Hervormde Gemeente wordt in plaats van de aftredende ouderling W. van Kernebeek Albert Klaassen gekozen, terwijl de aftredende diaken P. Aarts herkozen wordt. Kort hierop bedanken R.P. ten Broek, P.H. de Vroom, A. Nijveld en P. Bronsveld als ouderling.

Voor deze vacatures komen nu Geerling Petersen, H.J. Foppen, weer A. Nijveld (misschien dezelfde) en A.C. van Stelten in aanmerking, de laatste pas nadat de eerst benoemde F. Lieben bedankt heeft. De kerkenraad stelt ook een drietal op, waaruit een predikant beroepen zal worden. Het betreft ds. L. van Mastrigt van Barneveld, ds. J.P. Paauwe te Bennekom en ds. J.H.F. Remme uit Rijssen. Vanuit Oudemirdum wordt een beroep uitgebracht op de Hierdense predikant ds. D. Bax, die voor dit beroep bedankt. Hij zal nog zo'n 5 jaar in Hierden blijven en daarmee de 20 jaar volmaken.

In de gemeenteraad is er een lege plaats door het vertrek van raadslid Koopsen. Verschillende kiesverenigingen stellen hun kandidaten, waarvan bij de eerste stemming K. van Dam, R. de Nooy en L. van Esveld met respectievelijk 199, 201 en 241 stemmen uit de bus komen. Voor de tweede stemming op 23 oktober, tussen de twee laatstgenoemden, worden er nog pogingen ondernomen om tot de verkiezing van wagenmaker De Nooy te komen.

Dat zou beter zijn voor de gewone man, want de belangen van de grootgrondbezitter L. van Esveld zijn "niet onze belangen", zo wordt aan "landbouwkiezers" in een advertentie voorgehouden.

De kiesvereniging Nederland en Oranje stelt dat de kandidaat De Nooy acceptabel is "voor alle standen". In de tweede ronde worden er, naast 13 ongeldige, 728 geldige stemmen uitgebracht. Ondanks de gevoerde actie krijgt De Nooy maar 318 stemmen, tegen 410 voor Van Esveld, die dus het nieuwe raadslid wordt.

De raad houdt zich met veel bezig, maar vooral met de woningbouw aan de Doelenstraat en de Kuipwal. Aan de Doelenstraat heeft gemeentepropagandist Verhagen een hoekje grond naast zijn huis, dat de gemeente graag wil hebben in verband met de woningbouw.

— Naar we vernemen heeft Verhagen thans aangeboden de hoek van de Doelen, tot aan zijn woonhuis voor den prijs van f 2300. De gemeente-architect adviseert tot aankoop, daar de huizen in de Doelenstraat dan zeer in huurwaarde zullen stijgen. De Raad heeft hierin morgen te beslissen.

Het huis is voor fl. 1500.- te koop, maar de grond moet fl. 2300.- kosten. De prijs is naar velen zeggen aardig hoog, maar de gemeentearchitect adviseert toch tot aankoop over te gaan, waardoor de huurwaarde van de woningen in het plan Doelenstraat zal stijgen. De gemeente wil toch maar 1500 gulden bieden en verder afwachten. Enkele raadsleden spreken al over onteigening, maar dat is kostbaar.

In de krant is te lezen dat de woning aan de Vischmarkt van Fagginger Auer, van de Protestantenbond, er verlaten en dichtgespijkerd bij staat. Verder zou de gemeente het huis De Vroege Morgen naast het kerkhof aangekocht hebben als woning voor rijksveldwachter Klein, maar in het volgende nummer wordt dit bericht gerectificeerd.

Nog een te voorbarig bericht betreft de woning van gemeentearchitect Tiemens aan de Donkerstraat, die aangekocht zou zijn door de R.K. Parochie. Ook dit bericht is niet waar, want het gaat om aankoop door een particulier die de woning vervolgens aan de Rooms Katholieken ter beschikking wil stellen. Wel juist is het bericht dat de heer Tiemens het oude postkantoor heeft gekocht voor een bedrag van fl. 4300.-. De bouw van het nieuwe postkantoor vordert gestaag; het wordt op 4 november geopend. De gemeenteraad gaat akkoord met de uitgifte van een stuk grond aan zee aan de IJclub Vol Moed voor een periode van voorlopig 10 jaar. Ook komt er toestemming om op een stuk hei van dr. Kerssen in Tonsel aan het eind van de Beukenlaan sportieve activiteiten te laten ontplooiën door de schietvereniging Willem Tell en door Volksweerbaarheid, de laatste voor een zomerkamp. De burgemeester maakt bekend dat er begin september grote militaire manoeuvres gehouden worden in de omgeving. Daarom zijn er adressen nodig voor inkwartiering van manschappen, officieren en paarden. Voor opvang van de paarden wordt er naast de verstrekking van hooi en stro een bedrag van 10 cent per nacht betaald, terwijl mest en stro (4 kg) eigendom blijven van degene bij wie gestald is.

De neringdoenden houden de aanbestedingen in het oog, zowel van de militairen als van de plaatselijke soepcommissie en de nieuwjaarscommissie. Het gaat over levering van munitiebrood, ligstro, aardappelen, vlees en spek aan het leger, terwijl de commissies op zoek zijn naar de goedkoopste leveranciers van groene erwten, gort, inlands spek, varkensvlees en aardappelmeel.

De collecte voor de soepcommissie heeft in Harderwijk, Hierden en Tonsel fl. 298,88 opgebracht. De Nieuwjaarscommissie komt maar tot fl. 204,93½ en dat is inclusief een extra gift van fl. 10.-, de opbrengst van bussen in café's fl. 1.69 en een aandeel in de trouwbus van fl. 25.04.

Levering van Ligstro.

Op **Vrijdag 29 September s.m.** zal door den Intendant bij de IVe Divisie des middags te **twanalf ure**, in het Militair magazijn van levensmiddelen Infanterie Kavalerie, te **Amersfoort**, onder naders goedkeuring van den **Majoor van Oorlog**, in het openbaar

worden aanbesteed,

de levering van het, gedurende het tijdvak van **1 November 1911 tot en met 31 October 1912**, benodigde

LIGSTROO

voor het nachtlager in de garnisoonsplaatsen **Amersfoort, Assen, Groningen, Harderwijk, Kampen en Leeuwarden.**

De voorwaarden van aanbesteding en levering liggen ter lezing ten bureaus van genoemd Intendant en in de garnisoons nachtlagermagazijnen ter plaatse, alwaar nadere inlichtingen betreffende de aanbesteding kunnen worden ingewonnen.

Amersfoort, 15 September 1911,
De Majoor-Intendant,
C. M. DE KANTER.

**Heden geslacht:
een dik vet paard**

**bij J. F. BRANTENAAR,
Groote Marktstraat Harderwijk.**

Er worden enkele nieuwe zaken geopend, zoals de paardenslagerij van J.F. Brantenaar, een concurrent dus voor de Eerste Harderwijker Paardenslagerij van E. Visser.

En op de Smeepoortenbrink B 153 is slagerij G. uit de Bosch gevestigd, zo is in een advertentie te lezen. Voor tuinaanleg adverteert bloe-

misterij H. Jansen, helaas zonder vermelding van adres. Bij houthandel Arendsen is er de jaarlijkse houtverkoop.

En natuurlijk wordt ieder weer geattendeerd op de Sint Nicolaasgeschenken, maar meer nog op allerhande lekkernijen. Rond Koninginnedag is er andere koek dan in de tijd voor Sinterklaas en de Kerstdagen, zoals de advertentie van Groenestein laat zien.

Confiseur J.A. ten Broek maakt reclame voor hagelslag, die granulé genoemd wordt.

Oranjezonnetjes

10 cent per ons,

Wilhelminabanket

14 cent per ons,

Juliaantjes

20 cent per ons,

bij G. GROENESTEIN.

J. A. TEN BROEK

CONFISEUR PATISIER

Botersandsprits.

Bâttons Russe.

Bokkenpootjes.

Eng. Wellingtons.

Gebak voor alle gelegenheden.

**Granulé (chocolade op de
boterham.)**

BONBONS en CHOCOLADE.

De bakkerij van de wed. G. Kluiver wordt voortgezet door haar zoon A. Kluiver Gzn. En bij P. Bronsveld L.G.zn. zijn, tegen diverse prijzen, alle Verkade artikelen verkrijgbaar, waaronder ook het plaatjesalbum Bonte Wei dat 50 cent moet kosten. Bij de opening van het seizoen is er een groot aanbod van hoeden, petten en mutsen, bij zowel de fa. Kortekaas en Uhl als Thomas.

Overigens heerst onder de vissers een enigszins sombere stemming, want zij hebben niet zo'n gunstig jaar achter de rug.

			
Thomas	hoeden petten mutsen	passen	uw hoofd. uw beurs. uw smaak.
Luttekepoortstraat		Harderwijk.	

Ene Hooghwinkel op nr. 17 in de Smeepoortstraat biedt Onderwijs in moderne talen aan, ook voor vrouwen. De regering heeft een extra subsidie van fl. 2600.- verleend voor het onderwijs in Harderwijk. Mej. A.H. de Noo van school A slaagt voor de akte Lerares Schoon-schrijven M.O. De scholen komen overigens vaker in het nieuws. Het blijkt dat tijdens een uitbraak van mazelen en roodvonk in hun gezin het hoofd en een leerkracht van school B in die tijd geen les hebben gegeven. Maar hierop is niets aan te merken, omdat dit overeenkomstig de wet is, zo wordt opgemerkt. En ouders van leerlingen in dezelfde omstandigheden, die het niet zo nauw nemen met deze voorschriften, zijn eigenlijk in overtreding.

Ter gelegenheid van de verjaardag van koningin Wilhelmina is in de gemeente één persoon onderscheiden, n.l. de wisselwachter bij het station G. Klaassen met de eremedaille in de Orde van Oranje-Nassau. Koninginnedag is in de stad en op het kamp gevierd met een optocht en diverse spelen, zoals zaklopen. De Harmonie mag deze dag optreden voor bewoners en bezoekers van kasteel Staverden. Het is al ruim drie weken later, 23 september, als de Oranjevereniging de schoolkinderen nog onthaalt op de nodige lekkernijen. De kinderen van school A zullen bij goed weer "des morgens naar de weide trekken en daar gezellig samen zijn".

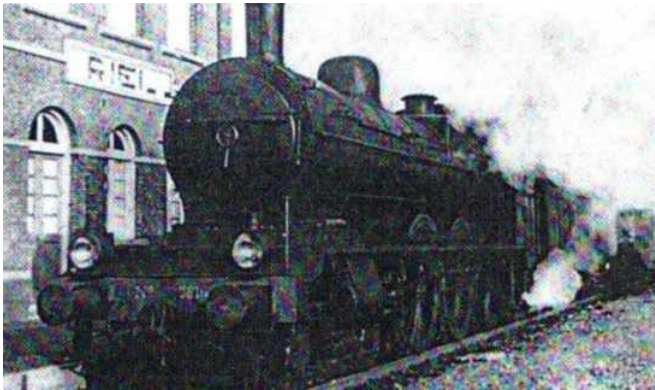
De 59-jarige commissio-nair H.K. wordt wegens oplichting tot 1 jaar gevangenisstraf veroordeeld, "met aftrek der primitieve hechtenis". Hij gaat in beroep tegen deze uitspraak. De jeugdige tabaksstripper C.D. v.d. P. wordt ter beschikking van de regering gesteld voor diefstal, terwijl een 18-jarige manden-maker zich moet verantwoorden voor het plegen van onzedelijke handelingen.

RECHTZAKEN.
Rechtbank te Zwolle.
M. J., 18 j., mandenmaker te Harderwijk, wegens het plegen van ontuchtige handelingen met iemand beneden 16 jaren, 26 Juli jl. aldaar, tot 1 md. gevang. — C. D. v. d. P., 16 j., tabakstripper te Harderwijk, wegens diefstal door middel van inklimming, 15 op 16 Juli jl. onder Harderwijk, ter beschikking van de regeering gesteld.

Een inmiddels ontslagen onderwijzer van school C moet in verband met hetzelfde feit (met kinderen) voor de rechtbank verschijnen, waar het vonnis 9 maanden gevangenisstraf luidt. Hij heeft zichzelf bij de politie aangegeven. Gangelhof K. krijgt fl. 5.- boete subs. 5 dagen hechtenis wegens het schoppen van de 12-jarige Jan Bruinink, die aan zijn fiets zou hebben gezeten. Van een zekere A.V. wordt de fiets onvreemd, die hij bij het kamp heeft neergezet. De politie waarschuwt voor een fietsendief, want zowel bij Van Maanen als Ruitenbeek is een fiets verhuurd die niet meer teruggebracht is.

Aan het spoor gaat de winterdienstregeling weer in. Het schijnt dat een bepaalde trein, nummer 538, vaak met vertraging vertrekt "door de vele vischzendingen". Het inladen kost blijkbaar veel tijd. Als oplossing wordt bedacht dat een trein met dubbele deuren de laadtijd kan bekorten. Toch krijgen de vervoerders het advies ruim voor vertrek aanwezig te zijn. Nog een verbetering is, dat er bij de ingang van het stationsgebouw een vestibule wordt aangebracht. Dit stellen de reizigers zeer op prijs, temeer daar de stations van Nunspeet, Ermelo en Nijkerk al een overkapping hebben en Harderwijk nog niet. Moge die hier spoedig volgen, zo is de wens.

De auto-
biel is ook
gedurig in het
nieuws als er
weer eens
iets gebeurt,
zoals onder
Ermelo waar
jhr. Sandberg

van de Essenburg, met zijn auto bij een ongeluk betrokken raakt. De geraadpleegde arts constateert geen ernstige zaken. De koetsier van notaris Neeb rijdt op de Kleine Grintweg tegen een boom, waarna Aalt Arendsen hem te hulp schiet. De familie Neeb krijgt in oktober een verlies te verwerken door het overlijden van Anton Theodoor, zoon van notaris Johann Friedrich Neeb en Catharina Philippina Colenbrander, in de leeftijd van 26 jaar. Hij was kandidaat in de Rechten en reserve 2e luitenant van het 4e Regiment Huzaren. De belangstelling bij zijn begrafenis, vooral uit de wereld van de studenten en de militairen, is groot. Opvallend is de abnormaal hoge kindersterfte in de maand augustus t.o.v. juli, een lijn die ook landelijk zichtbaar is. De oorzaak is niet bekend.

Jongens van school C worden aangehouden in verband met mishandeling van een kat. De landbouwer Jan Bunschoten laat op het bureau van de krant een door hem gekweekte reuzenaardappel zien die wel 500 gram weegt. Het is een z.g. roodneus die verbouwd is op een akker aan de Grintweg op met stalmest bemeste grond. Wie strooisel en sprokkelhout uit de gemeentelijke bossen wil halen kan zich melden op het politiebureau. Maar wie zich niet aan de regels houdt, krijgt geen nieuwe vergunning. Dat overkomt Peter van de Poppe en Jan Karssen net voor Oudjaar.

In verband met het 35-jarig bestaan van de Harmonie, dat op 25 september met een receptie is gevierd, is er een gedenkschriftje verschenen, van de hand van burgemeester Kempers, waarin een fout is gesloten. Het bestuur laat weten dat er helaas onjuiste gegevens zijn aangeleverd, en dat de samensteller geen blaam treft. Het financiële jaarverslag van de Vrouwenvereniging voor Liefdadigheid laat een batig saldo van fl. 1.99 zien.

De vereniging Steun aan Vrouwenarbeid stelt door omstandigheden de jaarvergadering uit.

Uit de Burgerlijke Stand :
Geboren 4 september 1911 Johannes, zoon van Karel Foppen en

Aaltje van Bijsteren; 8 november 1911 Geurt, zoon van Hendrik van de Hoorn en Maartje van Hierden. Op 11 september zijn 50 jaar getrouwd Franciscus M. H. van Dijk en Gerritje Lubbertse. De wed. R. M. But, ook genoemd Nelletje But, haalt de krant in verband met haar 90e verjaardag op 16 november. In het laatste nummer van 1911 verschijnen

zoals gebruikelijk weer de Nieuwjaarswensen.

Advertentiën.

VEREENIGING
„Steun aan Vrouwenarbeid.”

Door ongesteldheid van eenige Bestuursleden zal de gewone najaarsvergadering voorloopig worden **uitgesteld.**

P. D. LAVOS,
Wasscherij en Strijkerij.
p. f. Smeepoorterbrink.

En tot slot een tamelijk zeldzaam natuurverschijnsel: Op 15 september is 's avonds tussen 9 en 10 uur op de weg van Harderwijk naar Ermelo gedurende 10 minuten een maanregenboog te zien geweest.

* * * **Ondergeteekende wenscht hare cliëntele en verdere ingezetenen een gelukkig Nieuwjaar en beveelt hare brief-inrichting beleefd aan.**

R. MEERENS,
Harderwijk, Blokhuis A 201.

Nieuwe leden

De afgelopen periode mochten we de volgende nieuwe leden verwelkomen. Alle leden ontvangen een welkomstpakket en we hopen dat het lidmaatschap aan hun verwachtingen zal voldoen.

Dhr. Bruining	Krommekamp 139	3848 DR Harderwijk
Dhr. Raayen	Laan 40 45, 17	3841 JA Harderwijk
Mevr. S. van Harten	Tonselsedreef 14	3845 CT Harderwijk
Dhr. J.M. Haanschoten	Trombonedreef 12	3845 CH Harderwijk
Dhr. P. van der Velde	Kerklaan 7	3851 JV Ermelo
Dhr. IJsseldijk	Torenbergerhout 50	3845 HC Harderwijk
Dhr. W. van der Broek	Kortekamp 57	3848 ZK Harderwijk
Dhr. G. Aartsen	Randweg 50	3843 JC Harderwijk
Dhr. H. Kost	Klaproosmeen 72	3844 PK Harderwijk
Mevr. J. Doornhof	Vondellaan 53	3842 EB Harderwijk
Mevr. E. Smal	Mastmeen 57	3844 KE Harderwijk
Dhr. H. Kost	Klaproosmeen 72	3844 PK Harderwijk
Dhr. W. Zwaard	Vischmarkt 16	3841 BG Harderwijk
Mevr. J. Compagner-Van Gilst	Maaspoort 28	6001 BP Weert

Het aantal leden staat hiermee op 675!

Weet u iemand die lid wil worden van Herderewich?

Laat hem/haar dan onderstaande bon invullen of wordt lid via de website www.herderewich.nl. Ook kunt u een jaarabonnement als sinterklaas of kerstcadeau schenken aan relaties of familieleden.

Ja, ik vind een mooie omgeving met behoud van historie en cultuur belangrijk en word daarom lid van Oudheidkundige Vereniging Herderewich.

Daarvoor ontvang ik 4x per jaar het

Vittepraetje, ontvang korting op boeken en publicaties en kan de lezingen van Herderewich bezoeken.

Mijn gegevens zijn:

Het lidmaatschap van Herderewich kost €16,- per jaar.

Stuur naar Oudheidkundige Vereniging Herderewich

Postbus 210.....3840 AE Harderwijk

**Bezoek onze website
www.casaverhuurcuracao.nl
en neem vrijblijvend contact met ons op.**

Lezingen 2012

De eerste lezing in 2012 wordt gehouden op woensdagavond 29 februari en zal gaan over het Belgenkamp. De heer Anton Reijngoudt, auteur van het boek 'Gehalveerde mensen,' zal op deze datum een lezing verzorgen over het Belgenkamp dat tussen 1914 en 1918 in Harderwijk heeft gestaan.

De datum is onder voorbehoud omdat de locatie voor de lezing nog niet bekend is, maar noteert u het toch alvast in uw agenda. Volg de berichtgeving in de pers.

Samenstelling bestuur en voorzitters van werkgroepen

naam	straat	telefoon	functie
W. Goedhart	Braamberghout 126	06-10015231	voorzitter
J. Mons	Postbus 210 (3840 AE)	Harderwijk	secretaris
J.L. de Jong	Hoogstraat 5	06-21541421	lid
B. Kappers	Hoogepad 24	42 96 03	penningmeester
T. Bakker	Hazelaarlaan 9	06-23150044	public relations
C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71	lid
M.E. van der Heijden-Staats	Bleek 16	56 35 31	lid
H. van Till	Kielmeen 11	36 39 36	lid
B. Schipper	Landweg 1	06-20194466	huismeester

Vittepraetje

T. Bakker	Hazelaarlaan 9	06-23150044	hoofdredacteur
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	42 06 93	eindredacteur
P. Stellingwerf	Metten Gerritskamp 5	55 23 42	redacteur

Ledenadministratie

B. Kappers	Hogepad 24	42 96 03
------------	------------	----------

Werkgroep Archeologie

Henk Hovenkamp		06-53352537
----------------	--	-------------

Werkgroep Genealogie

R. Uittien-Jacobs	J.P.Heyelaan 58	41 44 31	voorzitter
-------------------	-----------------	----------	------------

Werkgroep Kroniek van Harderwijk

T. Bakker	Hazelaarlaan 9	06-23150044
-----------	----------------	-------------

Werkgroep Open Monumentendag

C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
-----------------------	-------------------	----------

Werkgroep Geveldocumentatie

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	41 62 63	lid
--------------	---------------------	----------	-----

Hoofdverspreider

P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
----------------------	--------------------	----------

Verspreiders

wijknaam	naam	adres	telefoon
1 = Stadsweiden 1	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
2 = Slingerbos	C. Deitmers	Stationslaan 117-19	41 51 55
3 = Wittenhagen/Veldkamp	C.G. de Vries	Rooseveltlaan 24	42 67 32
4 = De Stad	E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63
5 = Stadsdennen	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 91	41 43 38
6 = Stationslaan	H. Skora	Churchillaan 23	41 53 97
7 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
8 = Hierden	H. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
9 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 13	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d. Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Ceintuurbaan	P. J. van Wageningen	Mecklenburglaan 84	41 73 35
13 = Stadsweiden 2	C.Th. van der Heijden	Bunschotenmeen 21	42 09 71
14 = Binnenstad	A. Jansen	Luttekepoortstraat 186	42 50 10
15 = Friesegracht	M. van Broekhoven	Plantage 68	41 51 73

Voor actuele informatie bezoekt u ook onze website

www.herderewich.nl

Een boeiend adres

Midden Nederland
MAKELAARS

UNIVÉ
VERZEKERINGEN

Telefoon (0341) 41 15 41   Telefoon (0341) 41 15 41

Verkeersweg 77, 3842 LE Harderwijk